

Czy osoby starsze są grupą szczególnie zagrożoną biedą w Polsce?

Anna Kurowska

Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR

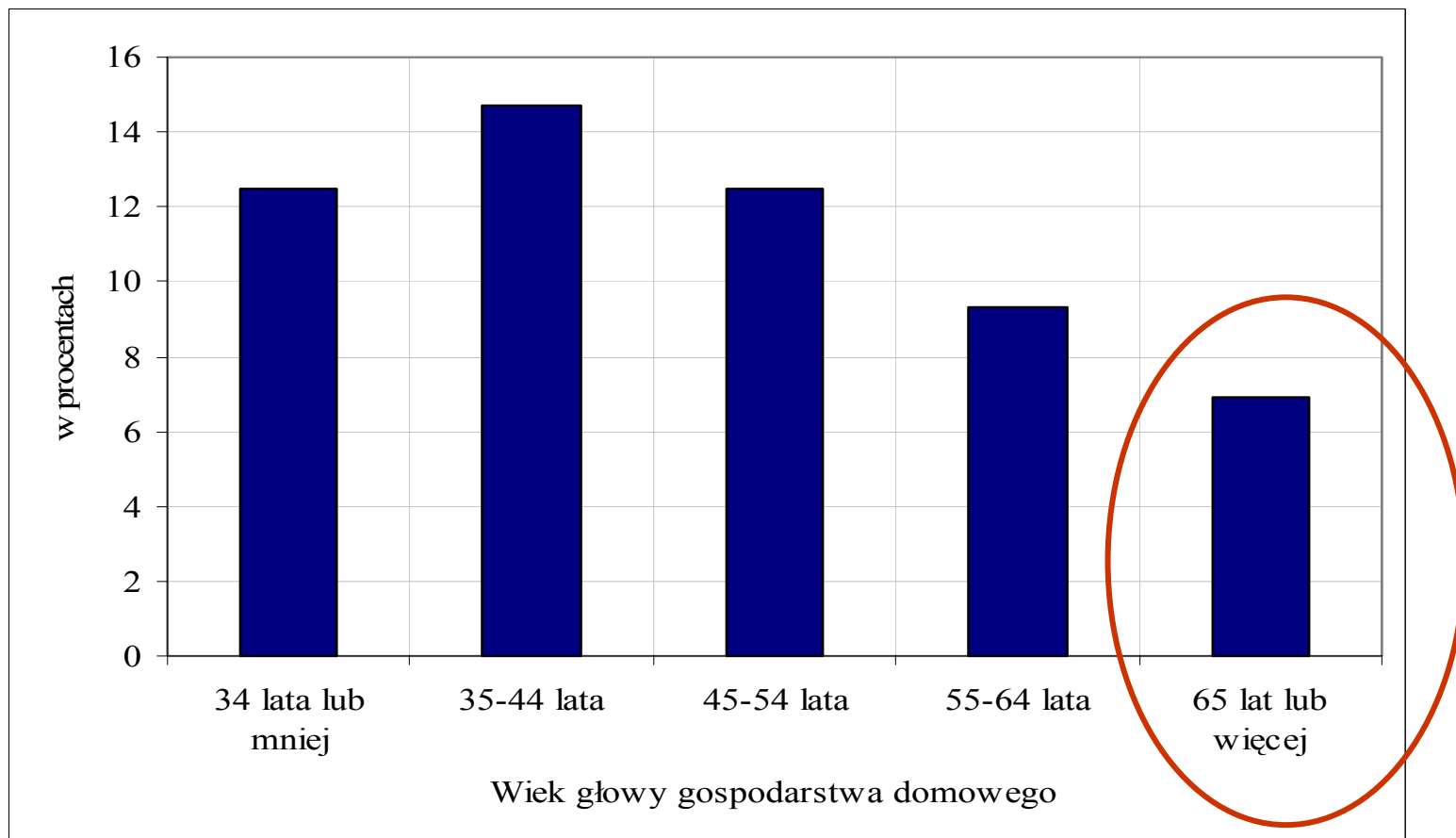
Definicje, granice i miary ubóstwa:

- **Bieda (ubóstwo):** sytuacja, w której środki materialne posiadane przez osobę/gospodarstwo domowe są niższe niż akceptowane minimum w społeczeństwie lub gdy środki te nie wystarczają do zaspokojenia podstawowych potrzeb.
- **Miary ubóstwa:**
 - **Absolutne** – oparte o stałą, ustaloną wartość dochodu (tzw. linię ubóstwa), niezbędną do dokonania zakupu określonego koszyka dóbr i usług zaspokajających podstawowe potrzeby, np.:
 - Ubóstwo skrajne: odsetek osób żyjących za dochód poniżej tzw. minimum egzystencji (obecnie dla samotnej osoby w Polsce wynosi ok. 386 zł, dla małżeństwa z 3 dziećmi na utrzymaniu ok. 344 zł na osobę)
 - Ubóstwo „ustawowe”: odsetek osób żyjących poniżej kwoty, która zgodnie z ustawą uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej (tzw. próg interwencji socjalnej, obecnie dla osoby samotnej to ok. 477 zł, dla osoby w rodzinie – ok. 351 zł, na osobę)
 - **Względne** – odsetek osób, mających dochody poniżej pewnej części średnich dochodów, najczęściej: 40%, 50% lub 60% mediany dochodów w danym kraju
 - **Subiektywne** – odzwierciedlają osobiste odczucia ludzi
- **Wykluczenie społeczne** - pojęcie szersze niż pojęcie ubóstwa: nieuczestniczenie w życiu społecznym, izolacja, brak wsparcia: towarzyskiego, rodzinnego, sąsiedzkiego etc.; jest często skutkiem ubóstwa, ale nie zawsze musi być z nim związane.

Progi starości:

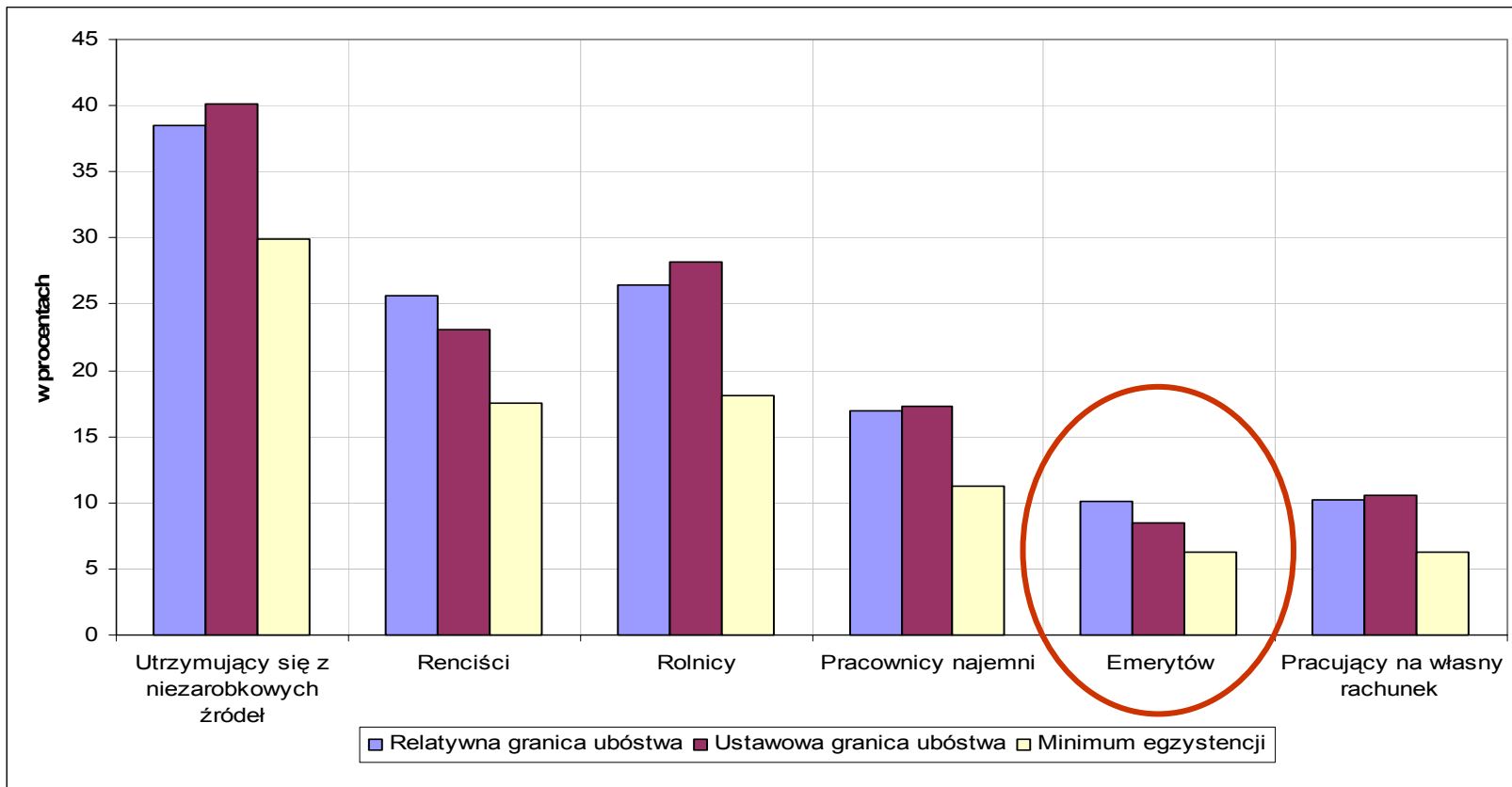
- **Próg biologiczny** – starzenie, jako obniżanie się ogólnej sprawności i żywotności (wiele różnych wskaźników starzenia); medyczny punkt widzenia
- **Próg psychiczny** – starzenie, jako obniżenie zdolności intelektualnych, sprawności zmysłów, zdolności poznawczych jednostki – indywidualne tempo starzenia psychicznego utrudnia obiektywne określenie progu starości; badania intersubiektywne (np. CBOS (1999), zdaniem dorosłych próg starości to 61 lat); intrasubiektywne „człowiek ma tyle lat, na ile się czuje”.
- **Próg społeczny** – starość: wchodzenie w nowe role społeczne (babcia, dziadek, emeryt)
- **Próg demograficzny** – próg ustalany przez demografów na podstawie m.in. analiz cyklu życia (aspekty psychologiczne, socjologiczne, medyczne) – najczęściej przyjmuje się: 60 lat dla kobiet i 65 dla mężczyzn, rzadziej 75 lat dla obu płci.
- **Próg ekonomiczny** – wiek poprodukcyjny, najczęściej: formalnie od 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn
- **Próg socjalny (prawny)** – związany z ustawowymi prawami do świadczeń z zabezpieczenia społecznego (głównie emerytury (60 i 65 lat), ale także świadczenia przedemerytalne – niższe progi wiekowe)

Wykres 1. Stopa skrajnego ubóstwa w gospodarstwach domowych według wieku głowy gospodarstwa domowego w Polsce w 2004 roku

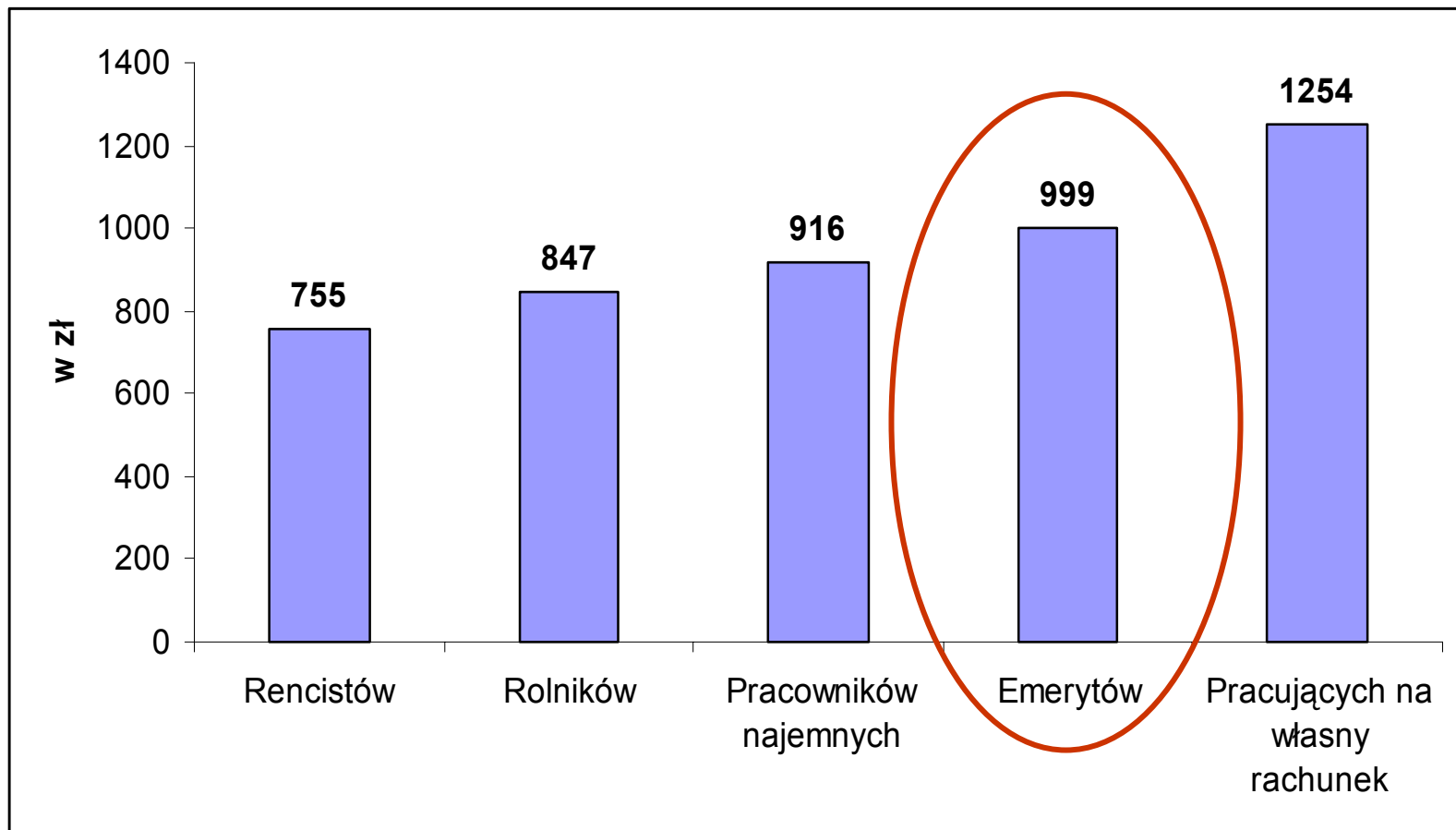
Źródło danych: GUS (2007), Warunki Życia ludności Polski w latach 2004-2005, Warszawa, s. 73.

Wykres 2. Stopa ubóstwa w gospodarstwach domowych w wybranych grupach społeczno-ekonomicznych w Polsce w 2005 roku, według trzech linii ubóstwa: relatywnej, ustawowej i minimum egzystencji.

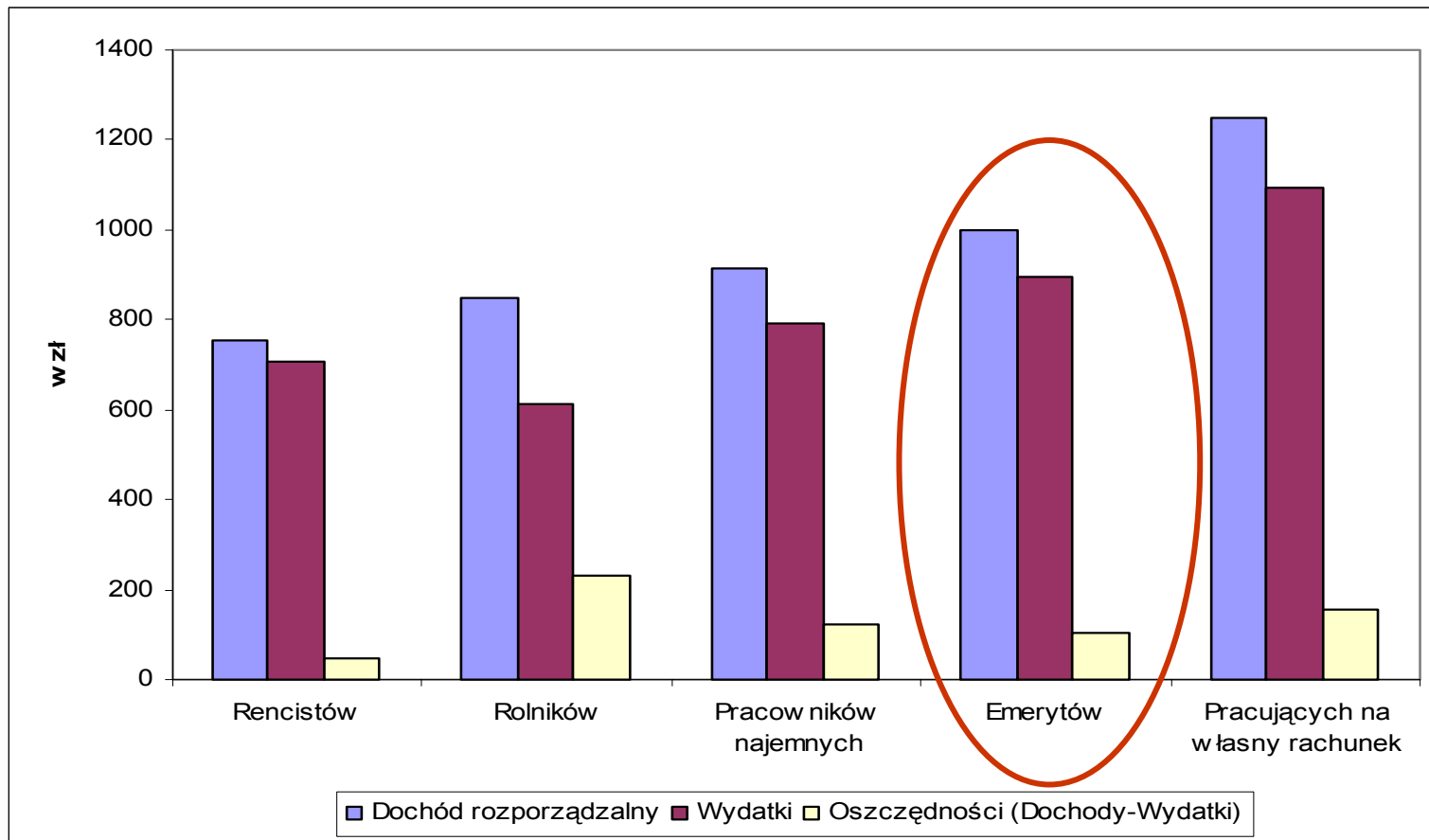
Źródło danych: GUS (2006), Zasięg ubóstwa materialnego w 2005 roku, Warszawa, s. 2

Wykres 3. Dochód rozporządzalny na osobę według typów gospodarstw domowych w Polsce w 2007 roku.

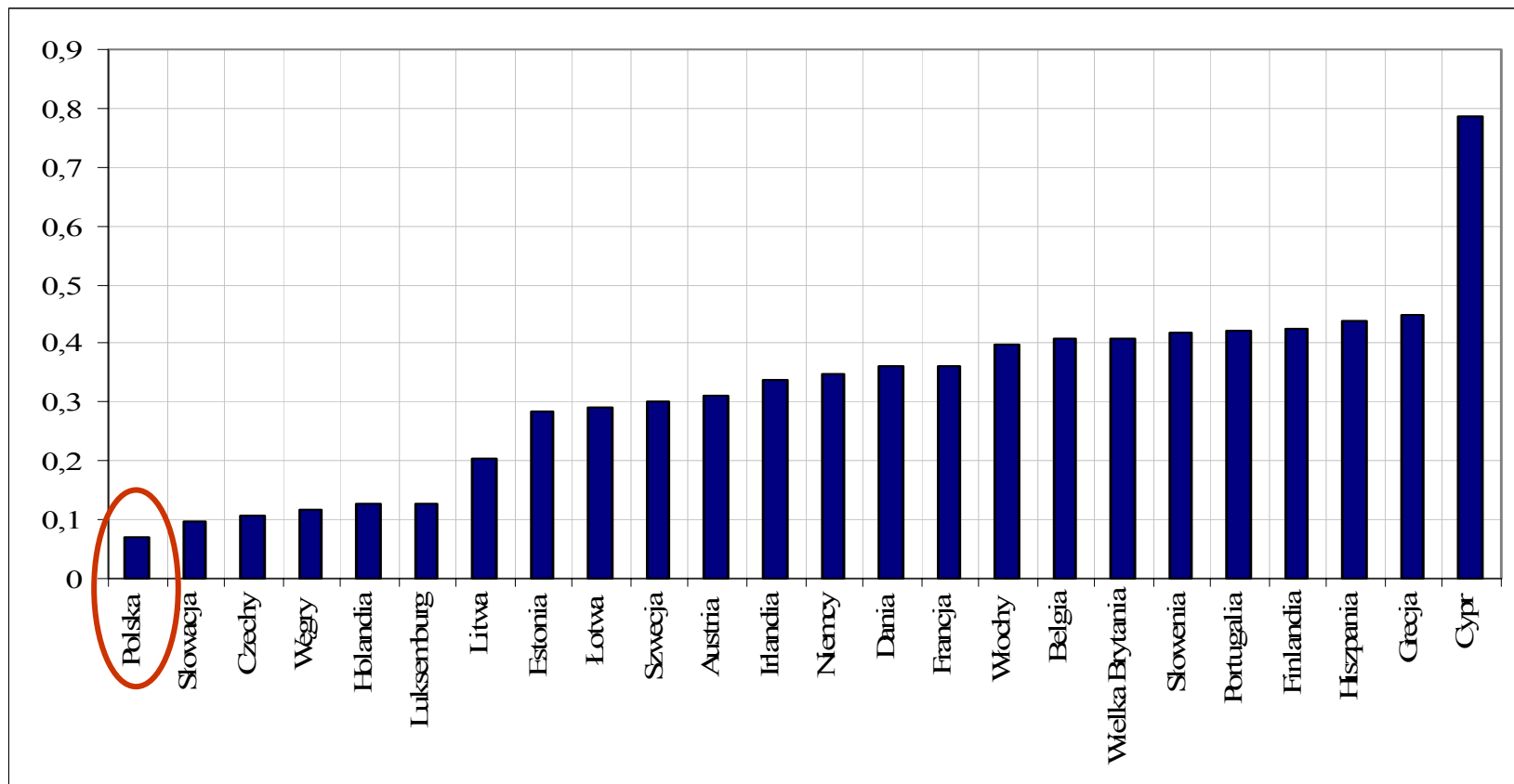
Źródło danych: GUS (2008), Budżety Gospodarstw domowych w 2007 r, Warszawa, s. 62

Wykres 4. Dochód rozporządzalny, wydatki i oszczędności na osobę według typów gospodarstw domowych w Polsce w 2007 roku.

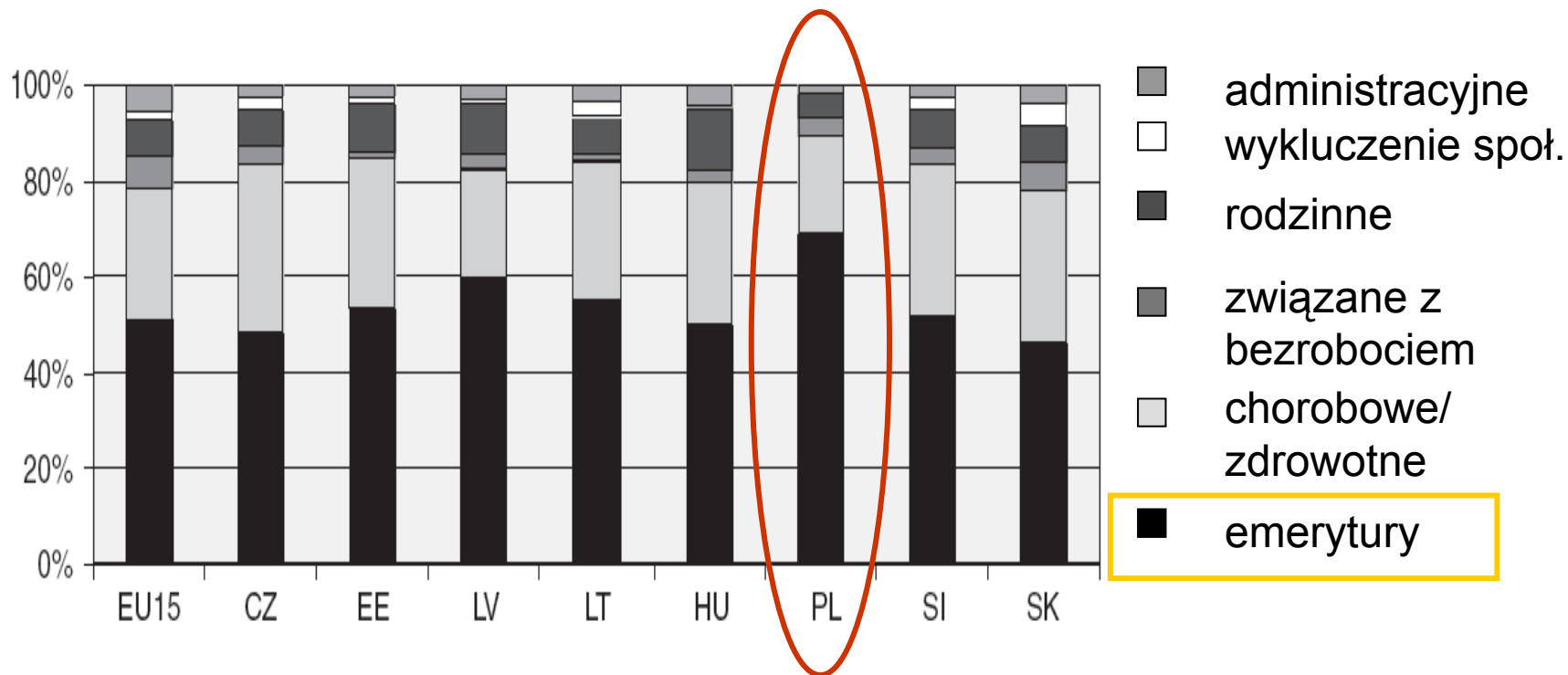
Źródło danych: GUS (2008), Budżety Gospodarstw domowych w 2007 r, Warszawa, s. 62

Wykres 5. Stosunek relatywnej stopy ubóstwa (60% mediany) wśród osób w wieku 65 lat i więcej do stopy zagrożenia ubóstwem wśród osób w wieku produkcyjnym (25 – 64 lata) w krajach UE.

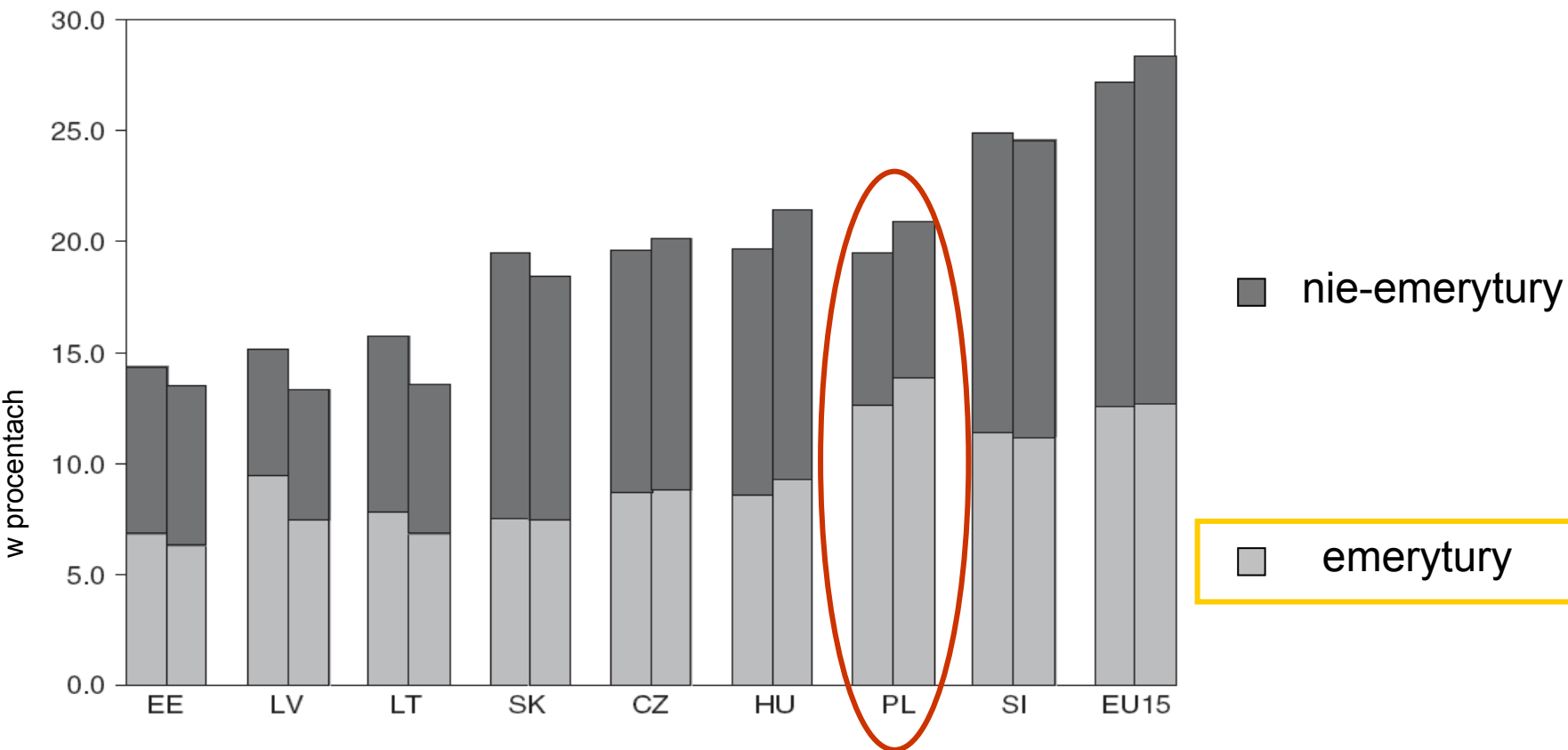
Źródło danych: *Social Situation in the European Union 2007*, s.29.

Wykres 6. Struktura wydatków na zabezpieczenie społeczne w Polsce na tle UE15 oraz wybranych nowych krajów członkowskich (akcesja 2004)

Źródło : Ringold D., Kasek L., *Social Assistance in the New EU Member States. Strengthening Performance and Labor Market Incentives*, World Bank Paper No. 117, s. 15

Wykres 7. Całkowite wydatki na zabezpieczenie społeczne jako procent PKB w Polsce, UE15 oraz wybranych nowych krajach członkowskich (akcesja 2004, dane za 2001 i 2003 r).

Źródło : Ringold D., Kasek L., Social Assistance in the New EU Member States. Strengthening Performance and Labor Market Incentives, World Bank Paper No. 117, s. 14

Wnioski:

- Obecnie osoby starsze/emeryci nie są grupą szczególnie zagrożoną ubóstwem w Polsce,
- Ich sytuacja dochodowa jest relatywnie dobra w stosunku do innych grup wiekowych i społeczno-ekonomicznych,
- Nie oznacza to, że nie należy formułować programów pomocy osobom starszym,
- Jednak pomoc ta nie powinna koncentrować się na kwestiach materialnych,
- Wykluczenie, które dotyka osób starszych (izolacja społeczna, brak aktywności, poczucie samotności, niezadowolenia z jakości życia, kwestie dostępu do odpowiedniego poziomu świadczeń zdrowotnych etc.) ma najprawdopodobniej swoje źródła poza aspektem materialnym,
- Rozwiązaniem nie jest zwiększanie publicznych wydatków na emerytury i inne świadczenia pieniężne dla osób starszych,
- Lecz rozwijanie polityki i działań (przede wszystkim poprzez sektor pozarządowy) skoncentrowanych na likwidowaniu rzeczywistych przyczyn problemów osób starszych.